

Overzicht van stemmingen in de Tweede Kamer

afdeling **Directie Inhoud**

aan De leden van de vaste commissie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

datum 19 maart 2024

Betreffende wetsvoorstel:

35746

Wijziging van de Wet dieren in verband met actualisering van de diergezondheidsregels en enkele technische aanpassingen

Eindstemming wetsvoorstel

Het wetsvoorstel is op 19 maart 2024 aangenomen door de Tweede Kamer.
Voor: PVV, VVD, NSC, D66, BBB, CDA, DENK, FVD, SGP, ChristenUnie en JA21.
Tegen: GroenLinks-PvdA, SP, PvdD en Volt.

Aangenomen amendementen

Artikel I

15 → 16 → **30** (Tjeerd de Groot en Van Campen) over een aangepaste invulling van intrinsieke waarde, het afbouwen van ingrepen zonder diergeneeskundige noodzaak en het wettelijk vastleggen van ontwerpprincipes voor regels over het bedrijfsmatig houden van dieren

Dit amendement beoogt een dierwaardige veehouderij te realiseren. De Wet dieren erkent de intrinsieke waarde van het dier. Door domesticatie van dieren ontstond immers een speciale verantwoordelijkheid van de mens voor deze gehouden dieren, die volgens de memorie van toelichting van de Wet dieren het volgende impliceert: 'Deze verantwoordelijkheid noodzaakt ertoe dat de mens in zijn omgang met dieren zorg draagt voor het welzijn en de gezondheid van het dier en dat hij het mogelijke doet om de eigenheid en integriteit van het dier te respecteren. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat dieren een eigen, zelfstandige waarde hebben, los van de gebruikswaarde die de mens eraan toekent – de intrinsieke waarde.' De erkenning van de intrinsieke waarde van het dier was al ver voor de inwerkingtreding van de Wet dieren het uitgangspunt voor de regelgeving over de wijze waarop de mens met dieren omgaat. Het begrip is sinds 1970 erkend in de Wet op de dierproeven en later ook opgenomen in de Flora- en faunawet. Ook

Amendementen zijn in volgorde van stemming - op artikelnummer - weergegeven: allereerst de aangenomen en/of overgenomen amendementen, vervolgens de verworpen of ingetrokken amendementen en tenslotte eventuele moties. Vervangen amendementen zijn d.m.v. een → aangegeven: bijv. 7 → 8 → **20**. Amendement nr. 7 is vervangen door amendement nr. 8, dat op zijn beurt vervangen is door amendement nr. 20. De vette notatie van het stuknummer geeft aan dat dit het definitieve amendement is. De stemmingslijsten worden gemaakt op basis van de ongecorrigeerde draad van de vergadering.

datum 19 maart 2024

blad 2

in de dierenwelzijnsregelgeving die opging in de Wet dieren speelde de intrinsieke waarde van het dier een belangrijke rol. Nieuw in de Wet dieren was dat in artikel 1.3 de intrinsieke waarde van het dier expliciet werd vastgelegd (codificatie).

Deze bepaling (artikel 1.3) luidt thans als volgt:

1. De intrinsieke waarde van het dier wordt erkend.
2. Onder erkenning van de intrinsieke waarde als bedoeld in het eerste lid wordt verstaan erkenning van de eigen waarde van dieren, zijnde wezens met gevoel. Bij het stellen van regels bij of krachtens deze wet, en het nemen van op die regels gebaseerde besluiten, wordt ten volle rekening gehouden met de gevolgen die deze regels of besluiten hebben voor deze intrinsieke waarde van het dier, onverminderd andere gerechtvaardigde belangen.
3. Voor de toepassing van het tweede lid wordt tot de zorg die dieren redelijkerwijs behoeven in elk geval gerekend dat dieren zijn gevrijwaard van:
  - a. dorst, honger en onjuiste voeding;
  - b. fysiek en fysiologisch ongerief;
  - c. pijn, verwonding en ziektes;
  - d. angst en chronische stress;
  - e. beperking van hun natuurlijk gedrag;voor zover zulks redelijkerwijs kan worden verlangd.

Deze vijf vrijheden van Brambell uit het derde lid van artikel 1.3 gelden alleen 'voor zover zulks redelijkerwijs kan worden verlangd'. De intrinsieke waarde van het dier is daarmee een onderdeel van een belangenafweging rond het gehouden dier. Indien nodig wordt de uitkomst van deze belangenafweging vastgelegd in regels die bij of krachtens de Wet dieren gesteld worden (algemene maatregel van bestuur of ministeriële regeling), of in op die regels gebaseerde besluiten (beschikkingen). Vermeldenswaardig is verder dat de erkenning van de intrinsieke waarde ook aanleiding was om een zorgplichtbepaling op te nemen in de Wet dieren. Deze zorgplicht is echter nooit ingevuld.

In 2020 is de Wet dieren geëvalueerd. Uit die evaluatie blijkt dat de intrinsieke waarde onvoldoende is uitgewerkt: [...] 'doordat deze grondslag onvoldoende handvatten voor de praktijk biedt, is de waarde hiervan voor het beschermingsniveau van dieren in de praktijk onvoldoende (p. 57).'

Wel zie je in de loop der tijd een ontwikkeling waarbij die erkenning van de intrinsieke waarde een rol speelde: "Na inwerkingtreding van de Wet dieren zijn er aanwijzingen dat met de codificatie van de intrinsieke waarde van het dier in de Wet dieren en onderliggende regelgeving, deze intrinsieke waarde onderdeel is geworden van het belangenspel rond het gehouden dier. Een voorbeeld is de nota van toelichting bij de wijziging van het Besluit houders van dieren waarmee het verbod op wilde diersoorten in circussen werd geregeld. Daarin werd de intrinsieke waarde van het dier nadrukkelijk meegenomen in de afweging. Het vormt daarmee een illustratie hoe de open normen die in de Wet dieren staan, in samenhang met onderliggende regelgeving, en onder invloed van veranderende maatschappelijke inzichten, over tijd een nieuwe juridische invulling kunnen krijgen. Verder is het ook een voorbeeld van de Wet dieren als stelsel van regels dat direct verband houdt met zowel de intrinsieke waarde van, als het belangenspel rond, het

datum 19 maart 2024

blad 3

gehouden dier. In andere nieuw ingevoerde onderliggende regelgeving is uit ons onderzoek echter gebleken dat er in de toelichtingen op deze regelgeving soms in (zeer) beperkte mate een link wordt gelegd met de intrinsieke waarde en het belangenspel rond het gehouden dier. Dit is een indicatie dat nog niet altijd sprake is van een direct verband tussen het stelsel van regels en de intrinsieke waarde en belangenspel rond het gehouden dier. Daardoor kan dus nog niet definitief de conclusie worden getrokken dat dit doel is bereikt." (p.69).

Het bovenstaande voorbeeld toont dat de maatschappelijke ontwikkeling niet stilstaat. Verschillende kabinetten stelden al - bij monde van oud-minister Brinkhorst (2002) en oud-minister Verburg (2007) - dat het perspectief van het dier en het soorteigen gedrag leidend moeten zijn voor het welzijn van dieren in de veehouderij. Dieren zouden niet langer worden aangepast aan het systeem, maar het systeem zou zijn aangepast aan de behoeften van de dieren. Die hierbij geopperde einddatum van 2022 is echter nooit geoperationaliseerd. Dit gebeurde wel met het amendement Vestering (Kamerstukken II 2020/21, 35398, nr. 23) dat de bovenstaande strekking, namelijk dat het houderijsysteem moest worden aangepast aan de behoeften van de dieren, wel codificeerde. Het amendement regelt dat het willen houden van dieren in een bepaald systeem of huisvesting geen reden meer kan zijn om een dier pijn te doen, bij een dier letsel te veroorzaken, dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.

In het coalitieakkoord voor het kabinet Rutte IV is afgesproken om middels een convenant te verduidelijken wat het beschreven uitgangspunt per landbouwdiersoort zou betekenen en dit om te zetten in Algemene Maatregelen van Bestuur. Deze inhoudelijke afspraken zouden getoetst worden door wetenschappers op hun adequaatheid vanuit het oogpunt van de intrinsieke waarde van het dier, in het bijzonder vanuit het concept van een dierwaardige veehouderij (zie onder). Dit convenant vormde op deze manier 'de basis van wetgeving die in die kabinetsperiode in werking treedt voor een dierwaardige veehouderij in balans met de volksgezondheid.' In de onderliggende wetgeving kunnen ook overgangstermijnen worden opgenomen, zodat veehouders in hun natuurlijke afschrijvingsritme konden overstappen op het nieuwe houderijsysteem. Tevens werd een link gelegd tussen investeringen op het gebied van natuur en klimaat, waaraan stallen ook zouden moeten voldoen. Hoewel het voornemen zoals gecodificeerd in het amendement al twintig jaar oud is, was de in het amendement opgenomen deadline (2023) zo strak dat redelijkerwijs, ook met het oog op de wetgeving en jurisprudentie rondom eigendom, niet kon worden verwacht dat er binnen een jaar kon worden omgeschakeld. Nieuwe stalsystemen moeten ontworpen en gevalideerd worden, waarbij ook de eerder genoemde aspecten van milieu en klimaat, worden meegenomen. Met het verschijnen van de genoemde onderliggende wetgeving kon de norm uit het amendement Vestering worden omgezet in een delegatiebepaling. Mede aanleiding hiervoor was dat het amendement onder artikel 2.1 van de Wet dieren was geplaatst dat ziet op dierenmishandeling, waardoor de juridische gevolgen lastig te overzien waren. Daarom heeft de regering op het onderhavige wetsvoorstel een nota van wijziging ingediend die beoogt het doel van de wetgever op een andere manier te bereiken, vooral waar het gaat om het borgen van natuurlijk gedrag en het verbod om dieren die vanwege productiedoelinden worden gehouden permanent de mogelijkheid te onthouden dat ze kunnen voorzien in

datum 19 maart 2024

blad 4

soortspecifieke gedragsbehoeften. Wat dit betekent voor specifieke diersoorten kan dan worden geregeld in onderliggende wetgeving. Het wetsvoorstel bevat echter geen inhoudelijke richtlijnen waaraan deze onderliggende wetgeving moet voldoen. Ook ontbreken deadlines. Bijgaand amendement beoogt die inhoudelijke voorwaarden waaraan onderliggende wetgeving moet voldoen voor te schrijven. Daarnaast zijn in het amendement zowel het proces van de afronding van het convenant als de overgang naar een geheel dierwaardige veehouderij voorzien van wettelijk vastgelegde deadlines.

De term dierwaardigheid is afkomstig van een advies van de Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA). Dit advies grijpt terug op eerdere adviezen. De Raad stelt dat 'oplossingen om verbeteringen voor het dier aan te brengen worden meestal vanuit de bestaande systemen gezocht en bedacht. Vaak gaat het hier vooral om het voorkomen van ziekte, pijn en lijden (negatief welzijn: afwezigheid van ongerief). Echter, voorkomen van negatief welzijn zegt nog niets over positief welzijn. Positief welzijn in de veehouderij vraagt dat dierhouderijsystemen vanuit het perspectief van het dier worden ontwikkeld. De gangbare veehouderij is in de eerste plaats ontwikkeld vanuit het perspectief van een betaalbare voedselvoorziening, en niet vanuit het welzijn van dieren.' Voorlopers hebben op tal van terreinen laten zien dat het mogelijk is om te komen tot dierwaardige concepten. De indieners beogen dat deze voorlopers de ruimte moeten houden om te experimenteren vanuit de neergelegde doelen. Het amendement zorgt ervoor dat de veehouderijen duidelijkheid geboden krijgen over de gewenste toekomst naar een dierwaardige veehouderij.

De RDA sluit in haar zienswijze aan bij de wettelijk vastgelegde, maar gebrekkig uitgevoerde, intrinsieke waarde van het dier. Vanuit nieuwe wetenschappelijke inzichten bekritiseert de RDA de huidige invulling middels de vijf vijfheden van Brambell, die uit de jaren zestig van de vorige eeuw stammen en vooral gaan over het voorkomen van welzijnsproblemen en het voldoen aan basisbehoeften. De RDA stelt: "Nieuwe wetenschappelijke inzichten hebben de aandacht helpen verschuiven naar de ervaring van het dier en de nadruk op het belang van positieve ervaringen, zoals plezier, tevredenheid, affectie en euforie." (p.9).

De RDA verstaat onder dierwaardige veehouderij:

"Een dierwaardige veehouderij biedt het dier een omgeving die de volgende zes leidende principes waarborgt:

- 1) Erkenning van de intrinsieke waarde en de integriteit van het dier. Respect voor de eigen waarde van het dier als wezens met gevoel die pijn en plezier kunnen ervaren. Dit betekent geen ingrepen (snavel behandelen, staarten couperen, onthoornen, e.d.), grenzen aan het aanpassen van het dier via fokkerij, en oog voor eigen belangen van het dier.
- 2) Goede voeding alsmede voldoende water en voer van goede kwaliteit.
- 3) Goede omgeving. Een comfortabele en veilige omgeving met een goed klimaat (temperatuur, frisse lucht, bioritme).
- 4) Goede gezondheid. Een goede gezondheid waarborgen, en pijn voorkomen (ook qua verwondingen door soortgenoten).
- 5) Natuurlijk gedrag. Voldoende mogelijkheden om essentiële natuurlijke gedragingen te vertonen en behoeften te vervullen: rusten, eten en drinken, mesten en urineren,

datum 19 maart 2024

blad 5

zelfverzorging, exploratie, sociaal gedrag, thermoregulatie, veiligheid, gezondheid, beweging, reproductie, seksueel gedrag, nestbouwgedrag en maternaal gedrag.

6) Positieve emotionele toestand. Waarbij het dier in staat is om te reageren op de veranderende sociale en fysieke omgeving en een toestand bereikt die het als overwegend positief ervaart ('A life worth living')."

De indieners stellen voor artikel 1.3, dat nog is gebaseerd op de achterhaalde vijf vrijheden van Brambell, te vervangen door de volgende uitgangspunten:

- a. Voldoende voeding van een goede kwaliteit;
- b. een comfortabele en veilige omgeving met een goed klimaat;
- c. waarborgen voor een goede gezondheid en het voorkomen van pijn,
- d. voldoende mogelijkheden om te voorzien in hun gedragsbehoeften, en
- e. een positieve emotionele toestand.

Op basis van deze uitgangspunten willen de indieners van het amendement de volgende ontwerpprincipes opnemen in de Wet dieren. De algemene maatregelen van bestuur per diersoort dienen dan te voldoen aan deze ontwerpprincipes, voor zover betrekking hebbend op landbouwhuisdieren. Hiermee is de zorgplicht voor landbouwhuisdieren geconcretiseerd. De uitgangspunten vormen als zodanig geen normen die zich rechtstreeks tot de veehouder richten. Zo wordt in het convenantsproces en de onderliggende wetgeving ruimte geboden om de afweging in artikel 1.3 in te vullen naar wat gegeven de omstandigheden redelijkerwijs kan worden verlangd van de veehouder. Tevens kunnen de algemene maatregelen van bestuur zodanig worden ingericht dat wordt ingespeeld op Europese ontwikkelingen. Wel houden de indieners voor ogen dat de algemene maatregelen van bestuur een eindbeeld bevatten van dierwaardigheid, opdat stalsystemen kunnen worden ontworpen en gevalideerd. Dit zal overigens enige tijd in beslag nemen waarin financiers terughoudend zullen zijn in het financieren van stallen die nog gebaseerd zijn op de huidige ontwerpen. Daarom is het zaak om van overheidswege de algemene maatregelen van bestuur zo snel mogelijk naar de Kamers te sturen.

Uiterlijk een jaar na inwerkingtreding van het onderhavige wetsvoorstel zijn de genoemde algemene maatregelen van bestuur voor Varkens, Pluimvee, Melkvee en Kalveren aan de Kamers voorgehangen. De indieners gaan ervan uit dat vervolgens het convenantsproces, inclusief de onderliggende regelgeving (algemene maatregelen van bestuur), wordt ingevuld voor eenden, konijnen, kalkoenen en geiten. Door de datum van 2040 in de wet op te nemen, gaan de indieners ervan uit dat er voor veehouders duidelijkheid is gegeven per wanneer dierhouderijssystemen aan de nieuwe normen dienen te voldoen. Deze regels zijn gericht op het uiterlijk in 2040 bewerkstelligen van een dierwaardige wijze van het houden van dieren, tenzij en voor zover noodzakelijk voor bepaalde situaties een langere termijn wordt gesteld met het oog op een redelijke overgangstermijn gericht op het door houders van dieren kunnen terugverdienen van investeringen die noodzakelijk zijn om aan die regels te voldoen.

Indieners beogen dat met de oprichting van een autoriteit de voortgang naar een dierwaardige veehouderij op onafhankelijke wijze gemonitord kan worden, zoals ook bij de antibiotica-aanpak is gedaan. Details over de weg naar de gestelde doelen kunnen bijvoorbeeld opgenomen worden in een Gids van Goede Praktijk per diersector. De

datum 19 maart 2024

blad 6

autoriteit monitort alle stappen die ketenpartijen nemen alsmede bijbehorende randvoorwaarden zoals de benodigde vergunningverlening en kan daarbij gevraagd en ongevraagd advies geven. De autoriteit is daarmee belast met de orkestratie van het proces naar een dierwaardige veehouderij. Hierbij wordt een analogie gehanteerd met de Autoriteit Diergeneesmiddelen (SDA).

Dit amendement richt zich tot de houderij van dieren. Wil daadwerkelijk tot een dierwaardige veehouderij in brede zin worden gekomen, gaan de indieners ervan uit dat (in het vervolg) van het convenantsproces ook regels worden gesteld ten aanzien van de positie van het dier in de keten.

Aangenomen. Tegen: GroenLinks-PvdA, BBB, CDA, SP, PvdD, FVD en SGP.

Artikel IIA

17 (Grinwis c.s.) over het bewerkstelligen van een dierwaardige veehouderij toevoegen aan te financieren maatregelen van het Transitiefonds

Dit amendement voegt aan de te financieren doelen voor landbouw- en natuurmaatregelen van het Transitiefonds - zoals voorgesteld in het wetsvoorstel Tijdelijke wet Transitiefonds landelijk gebied en natuur (TwT) - de mogelijkheid toe maatregelen te financieren om een dierwaardige wijze van het houden van dieren in de veehouderij te bewerkstelligen. Het realiseren van een dierwaardige veehouderij zal namelijk grote investeringen vergen. Dat vraagt om inspanning van andere partijen in de keten en flankerend beleid om veehouders hierbij te ondersteunen. Omdat er een samenhang is tussen de transitie naar een dierwaardige veehouderij en de transitie naar een duurzame landbouw ligt het in de rede om ook het verbeteren van het welzijn van dieren in de veehouderij als doel op te nemen van het Transitiefonds. Op die manier kan er voor het noodzakelijke flankerend beleid ook een beroep gedaan worden op het Transitiefonds.

Dit brengt niet alleen een dierwaardige veehouderij dichterbij, maar draagt ook bij aan een integrale aanpak in het kader van met name het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Het voorkomt dat uit het Transitiefonds maatregelen worden gefinancierd die dierenwelzijn benadelen, bijvoorbeeld een investering in een emissie-reducerende maatregel die niet goed is voor het dierenwelzijn. Daarmee wordt tevens beter aangesloten bij het in artikel 2, tweede lid, onder e, TwT genoemde doel van een economische, ecologische en sociale verduurzaming van de landbouw.

Aangenomen. Tegen: PVV.

datum 19 maart 2024

blad 7

Verworpen amendementen

Diverse artikelen

14 → 29 → 32 → **34** (Ouwehand) over een verbod op ingrepen zonder diergeneeskundige noodzaak per 2025 en het wettelijk vastleggen van de vereisten voor het bedrijfsmatig houden van dieren

In 2021 is de meer dan twintig jaar oude kabinetsbelofte dat dieren in de veehouderij niet langer mogen worden aangepast aan een houderijsysteem, wettelijk verankerd in de Wet dieren. De Tweede en Eerste Kamer stemden in meerderheid voor het amendement Vestering (35398, nr. 23). Het is daardoor - met ingang van 1 juli 2024 - niet langer toegestaan om pijn of letsel te veroorzaken bij dieren of ze permanent in hun welzijn te benadelen met als doel om ze op een bepaalde manier te kunnen huisvesten of gebruiken. Dit betekent bijvoorbeeld dat dieren die bedrijfsmatig worden gefokt en gebruikt voor de productie van vlees, zuivel of eieren niet langer in krappe kooien mogen worden gehouden en dat er zonder medische noodzaak geen ingrepen meer zijn toegestaan, zoals het afbranden van biggenstaartjes, het onthoornen van runderen en geiten, het slijpen van tanden en het amputeren van een deel van de teen bij hanen. Dieren in de veehouderij krijgen de mogelijkheid om hun natuurlijke gedrag te vertonen en om in hun natuurlijke behoeften te voorzien. Het perspectief van het dier zal centraal staan. Dieren mogen niet meer lijden door de wijze waarop ze worden gehouden omdat die wijze van houden efficiënter of goedkoper is.

Naar aanleiding van deze wetswijziging heeft het vorige kabinet een koers ingezet richting een 'dierwaardige veehouderij'. Als onderdeel hiervan is in het voorjaar van 2022 gestart met een overlegtraject met diverse sectorpartijen, de Dierenbescherming en Caring Farmers, bedoeld om te komen tot een convenant. Dit traject heeft tot nu toe echter nog geen concrete afspraken of resultaten opgeleverd.

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft aangegeven werk te willen maken van de transitie naar het gebruik van diergericht ontworpen houderijsystemen die op papier al zo lang wordt nagestreefd door opeenvolgende kabinetten. Om de doelen van het amendement Vestering te bereiken, kondigde de minister aan de wijziging van de Wet dieren te willen concretiseren om zo de wet handhaafbaar en uitvoerbaar te maken. Met het voorliggende wetsvoorstel (zoals gewijzigd bij een tweetal nota's van wijziging) worden de doelen echter verre van bereikt. Het wetsvoorstel beoogt het aangenomen amendement op de Wet dieren in het geheel niet meer in werking te laten treden en te vervangen door een verwijzing naar een nog op te stellen algemene maatregel van bestuur, waar in een later stadium invulling aan kan worden gegeven. In een contourenschets heeft de minister de Kamer inzicht gegeven in de maatregelen die hierin zouden kunnen worden opgenomen. Dit gaat om een pakket aan maatregelen die tot 2030 kunnen worden genomen. De genoemde maatregelen staan nog ver af van de zes principes die volgens de Raad voor Dierenaangelegenheden leidend zouden moeten zijn in een 'dierwaardige veehouderij, evenals de wetenschappelijke inzichten over de natuurlijke behoeften van dieren. Doordat het doorkijkje naar 2040 slechts summier is beschreven, zonder voornemen om dit wettelijk te borgen en met de aankondiging dat een nieuw kabinet zich

datum 19 maart 2024

blad 8

zal moeten buigen over de afweging tussen dierenwelzijn en de financiële belasting voor de sector, is er geen enkele garantie dat de doelen van het amendement Vestering worden bereikt.

Met het wetsvoorstel van de minister wordt bovendien het verbod op ingrepen dat werd ingesteld door middel van het amendement Vestering, teruggedraaid zonder hier een nieuwe wettelijke bepaling over op te nemen. Hierdoor zal het uitvoeren van niet-medische ingrepen gedoogd blijven, zoals in de huidige situatie. In de met de Kamer gedeelde contouren wordt geschetst dat er pas in 2040 een einde zal komen aan niet-medisch noodzakelijke ingrepen. Zelfs dit wordt echter niet wettelijk vastgelegd.

Daarmee wordt ontegenzeggelijk onvoldoende recht gedaan aan het met een Kamermeerderheid aangenomen amendement. De minister komt hiermee tevens geenszins tegemoet aan de kritiek van de Raad van State dat uitstel van inwerkingtreding van een door de Kamers aangenomen wet alleen is toegestaan vanwege technische, niet-beleidsmatige factoren. Dit om te voorkomen dat met uitstel van inwerkingtreding de wil van de medewetgever wordt genegeerd. De Raad van State wees er op dat onduidelijk is op welke wijze het doel van het amendement daadwerkelijk zal worden gerealiseerd en ook op het feit dat de bepaling in het wetsvoorstel van de minister veel minder omvattend is dan het verbod in het aangenomen amendement Vestering. Deze bezwaren zijn met het wetsvoorstel van de minister en ook met de toegestuurde contourenschets niet weggenomen.

Om duidelijkheid te bieden voor de veehouderijsector is het van groot belang om dierwaardigheid direct en volwaardig mee te nemen in de transitie van de landbouw. Ook de voorzitter van het landbouwakkoord benadrukte in zijn eindverslag dat afspraken over een 'dierwaardige veehouderij' niet kunnen wachten, terwijl het van groot belang is om deze thema's te integreren. Het is onwenselijk en tevens oneerlijk naar veehouders om in een later stadium opnieuw met nieuwe regels te komen.

Dit amendement beoogt dan ook zowel duidelijkheid te bieden over de uitwerking van de gewijzigde Wet dieren als recht te doen aan het met een Kamermeerderheid aangenomen eerdere amendement. Allereerst door in de wetstekst te expliciteren dat het betrekking heeft op dieren in de veehouderij: dieren die bedrijfsmatig worden gehouden voor de productie van dierlijke producten. Ten tweede door meer toelichting te geven op de reikwijdte van de wetwijziging. Ten derde door het mogelijk te maken de inwerkingtreding van de verschillende bepalingen gedifferentieerd te laten plaatsvinden. Met dit amendement wordt een stip op de horizon geplaatst. Hiermee wordt voor iedereen duidelijk wat het einddoel is, dat op deze manier wettelijk wordt geborgd.

Reikwijdte

Als gevolg van de in 2021 gewijzigde Wet dieren zal het niet langer zijn toegestaan om dieren te houden in een huisvestingssysteem dat hen permanent de mogelijkheid ontnemt om hun natuurlijke gedrag te vertonen. Met dit amendement wordt dit in de wetstekst geëxpliciteerd en nader uitgewerkt. Zoals uit de voorgestelde tekst blijkt, is nu duidelijk dat het verbod enkel is bedoeld voor dieren in de veehouderij, ook wel productiedieren genoemd.

De voorgestelde wettekst beoogt een verbod op het permanent dan wel stelselmatig onthouden van de mogelijkheid om te voorzien in bepaalde, aangewezen gedragsbehoeften van het dier. Dit neemt uiteraard niet weg dat een dier om diverse redenen, zoals een

datum 19 maart 2024

blad 9

medische noodzaak of met het oog op vervoer, tijdelijk afgezonderd kan worden of in de bewegingsvrijheid kan worden beperkt.

Rondom de behandeling van de wijziging van de Wet dieren is door de Kamer duidelijk gemaakt dat wetenschappelijke kennis over diergedrag leidend moet zijn bij het bepalen wat de natuurlijke behoeften zijn van dieren. Hierop is een volgende stap gezet in het in kaart brengen van de beschikbare wetenschappelijke kennis over het welzijn en de essentiële gedragsbehoeften van dieren. In november 2021 schetste de Raad voor Dierenaangelegenheden de zes principes die leidend zouden moeten zijn in een 'dierwaardige veehouderij' :

- 1) Erkenning van de intrinsieke waarde en de integriteit van het dier. Dit betekent geen ingrepen, grenzen aan het aanpassen van het dier via fokkerij, en oog voor eigen belangen van het dier.
- 2) Goede voeding. Voldoende water en voer van goede kwaliteit.
- 3) Goede omgeving. Een comfortabele en veilige omgeving met een goed klimaat (temperatuur, frisse lucht, bioritme).
- 4) Goede gezondheid waarborgen en pijn voorkomen.
- 5) Natuurlijk gedrag. Voldoende mogelijkheden om essentiële natuurlijke gedragingen te vertonen en behoeften te vervullen: rusten, eten en drinken, mesten en urineren, zelfverzorging, exploratie, sociaal gedrag, thermoregulatie, veiligheid, gezondheid, beweging, reproductie, seksueel gedrag, nestbouwgedrag en maternaal gedrag.
- 6) Positieve emotionele toestand. Waarbij het dier in staat is om te reageren op de veranderende sociale en fysieke omgeving en een toestand bereikt die het als overwegend positief ervaart ('A life worth living'). Deze toestand komt voort uit het voldoen aan alle voorgaande principes.

Vervolgens is door de Universiteit Utrecht, in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, in kaart gebracht hoe de zes principes concreet kunnen worden toegepast in het diergericht ontwerp van de veehouderij, met name het gebied van huisvesting. Bij diergericht ontwerpen worden bestaande systemen buiten beschouwing gelaten en wordt er voornamelijk op de belangrijkste fysiologische en gedragsbehoeften van het dier gelet bij het ontwerpen van nieuwe systemen. Het systeem wordt aan het dier aangepast en niet andersom.

Op basis van de huidige wetenschappelijke kennis over de behoeften en het welzijn van dieren, is in dit amendement per diersoort verduidelijkt welke gedragsbehoeften dieren in ieder geval niet langer zal mogen worden onthouden. De gedragsbehoeften zoals opgenomen in het amendement zijn ontleend aan het genoemde rapport van de Universiteit Utrecht en aan de voorwaarden die zoals die zijn geformuleerd door de Onderzoeksgroep voor het convenant Dierwaardige Veehouderij. Deze wetenschappers hebben in opdracht van de minister uitgewerkt wat er in ieder geval noodzakelijk is voor een houderijsysteem om te voldoen aan de zes leidende principes Dierwaardige Veehouderij van de RDA. Met deze toevoeging wordt aan het in de huidige Wet dieren zeer ruim en open omschreven artikel 2.2, achtste lid, betreffende de zorg voor gehouden dieren, een nadere invulling gegeven. Wat onder natuurlijk gedrag wordt verstaan verschilt sterk per diersoort en is ook afhankelijk van wetenschappelijk inzicht. Voorgesteld is dan

datum 19 maart 2024

blad 10

ook een opsomming op te nemen per diersoort, waarbij steeds het gedrag van c.q. de omgang met de betreffende diersoort is opgenomen waarover in de wetenschap op dit moment de consensus bestaat dat het permanent onthouden van dergelijk gedrag een aantasting van het welzijn van het dier oplevert. Hiermee wordt niet alleen recht gedaan aan het doel en de strekking van het oorspronkelijke amendement, maar wordt ook de nu open norm van artikel 2.2, achtste lid, over de invulling waarvan in de praktijk de nodige discussie bestaat, nader ingevuld.

Als uitgangspunt voor alle diersoorten geldt dat zij hun volledige repertoire aan essentiële natuurlijke gedragingen moeten kunnen uitoefenen in een leefomgeving die daartoe alle ruimte en gelegenheid biedt. De structuur van de leefomgeving zal gebaseerd moeten zijn op de voorkeuren van de dieren. Voor de leefruimte van het dier betekent dit in ieder geval: geen kooien, diverse functionele gebieden (zoals toiletruimte, eetruimte, rustruimte), voldoende strooisel en/of verrijking om aan gedragsbehoeftes te voldoen, voldoende ruimte voor spel, rustgedrag, maternaal gedrag en andere natuurlijke gedragingen.

Dieren moeten zich kunnen bewegen in een bij de soort passende sociale groep. Daarnaast moeten zij zich volgens behoefte en eigen aard ook kunnen terugtrekken, bijvoorbeeld om agressieve hokgenoten te vermijden. En dieren moeten beschikken over voldoende voer en water in diergericht ontworpen voer- en waterbakken.

De wijze waarop hier in wordt voorzien, is door de veehouder zelf in te vullen en kan op deze manier worden ingepast in de eigen bedrijfsvoering.

Ingrepen

Met dit amendement wordt tevens verduidelijkt dat het verrichten van ingrepen met als doel om een dier binnen een bepaald systeem of huisvesting te kunnen houden, in ieder geval niet in overeenstemming is met het bepaalde in artikel 2.1, eerste lid. Dat betekent dat er geen lichamelijke ingrepen meer mogen plaatsvinden bij dieren, tenzij dit nodig is voor individuele medische zorg, vaccinatie om besmettelijke ziekte te voorkomen of ter identificatie. De Kamer heeft meermaals duidelijk gemaakt dat het verrichten van ingrepen zo snel mogelijk moet worden beëindigd. Specifiek betekent dit onder andere een einde aan het afbranden van biggenstaarten, het onthoornen van runderen en geiten, tanden slijpen en het amputeren van een deel van de teen bij hanen.

Door deze algemene norm op te nemen is een expliciet verbod per handeling in een algemene maatregel van bestuur niet nodig. Dit neemt overigens niet weg dat bepaalde handelingen wel expliciet bij algemene maatregel van bestuur verboden kunnen worden, bijvoorbeeld omdat die handelingen in alle gevallen verboden zijn.

Tijdpad

Aansluitend bij de meest recente uitspraak van de Kamer, Kamerstuk 28 286, nr. 1305, zal het verrichten van ingrepen voor niet-medische doeleinden in de zin van artikel 2.8, tweede lid, onderdeel b per 1 januari 2025 niet meer zijn toegestaan.

. Vanaf die datum zullen tevens alle nieuw te bouwen stallen en stalverbouwingen ruimte moeten bieden voor de gedragsbehoeftes zoals beschreven in artikel 2.2a.

Voor bestaande stallen komt een overgangstermijn, waarbij de minister de ruimte krijgt om middels een algemene maatregel van bestuur vast te leggen welke eisen per welke

datum 19 maart 2024

blad 11

datum in ieder geval worden gesteld, met het oog op het zo snel en zoveel mogelijk garanderen van de mogelijkheid tot het uitoefenen van natuurlijk gedrag. Dit sluit aan bij wat de minister zelf reeds heeft aangekondigd. Zo is het op korte termijn bijvoorbeeld reeds mogelijk en noodzakelijk om voor alle dieren te borgen dat zij toegang hebben tot schoon drinkwater en geschikt voer. Voor grootschalige aanpassingen van bestaande stallen is ruimte voor aansluiting bij het investeringsritme van bedrijven en de afschrijvingstermijn van stallen. Uiterlijk op 1 januari 2040 moeten alle stallen voldoen aan de eisen. En zal het in ieder geval zijn verboden om dieren te houden in systemen die niet diergericht ontworpen zijn.

Met dit amendement wordt duidelijkheid geboden over de transitie naar een dierwaardige veehouderij. Duidelijkheid over de langetermijnrichting voor dierwaardige veehouderij en de eisen die hieraan gesteld worden in 2040 waar zowel veehouders, markt- en ketenpartijen als toezichthouders veel behoefte aan hebben. Bovendien sluit het aan bij de doelstellingen van het door zowel de Tweede als de Eerste Kamer aanvaarde amendement Vestering.

In de systeemverandering naar een dierwaardige veehouderij is betrokkenheid, inzet en ondersteuning vanuit alle partijen in de keten nodig. Het overleg met de convenantpartijen dat in gang is gezet, kan worden benut om afspraken te maken over wat er nodig is om te voldoen aan de gewijzigde wet dieren en op welke wijze de overheid hier in zal ondersteunen.

Met 45 stemmen voor en 99 stemmen tegen verworpen.

Voor:

Synhaeve, Teunissen, Thijssen, Timmermans, Tseggai, Vijlbrief, Westerveld, White, Bamenga, Beckerman, Bromet, Bushoff, Chakor, Dassen, Dijk, Dobbe, Eerdmans, Gabriëls, Graus, Tjeerd de Groot, Hirsch, De Hoop, Jetten, Kathmann, Van Kent, Klaver, Koekkoek, Kostić, Lahlah, Van der Lee, Maatoug, Mohandis, Mutluer, Van Nispen, Nordkamp, Ouwehand, Paternotte, Patijn, Paulusma, Pijpelink, Piri, Podt, Slagt-Tichelman, Sneller en Stultiens.

Tegen:

Tielen, Tuinman, Uitermark, Valize, Vedder, Van der Velde, Veldkamp, Veltman, Vermeer, Vlottes, Vondeling, De Vree, Aukje de Vries, Van Vroonhoven, Welzijn, Wilders, Van Zanten, Zeedijk, Aardema, Aartsen, Agema, Van Baarle, Baudet, Becker, Bikker, Blaauw, Bontenbal, Boon, Van den Born, Martin Bosma, Boswijk, Boutkan, Brekelmans, Bruyning, Van der Burg, Van Campen, Ceder, Claassen, Deen, Tony van Dijck, Diederik van Dijk, Emiel van Dijk, Inge van Dijk, Olger van Dijk, Van Eijk, El Abassi, Ellian, Ergin, Erkens, Esser, Faber-van de Klashorst, Flach, Grinwis, Peter de Groot, Van Haasen, Heinen, Helder, Hermans, Hertzberger, Heutink, Van Hijum, Van den Hil, Van der Hoeff, Holman, Van Houwelingen, Idsinga, Daniëlle Jansen, Léon de Jong, Joseph, Kahraman, Kamminga, Keijzer, Kisteman, Kops, De Kort, Krul, Madlener, Maeijer, Markuszower, Martens-America, Van Meetelen, Van Meijeren, Meulenkamp, Michon-Derkzen, Mooiman, Edgar Mulder, Nijhof-Leeuw, Omtzigt, Van Oostenbruggen, Paul, Pierik, Van der Plas, Pool, Postma, Ram, Six Dijkstra, Smitskam, Soepboer en Stoffer.

datum 19 maart 2024

blad 12

Artikel I, onderdeel cA

12 → 13 → **33** (Flach en Vedder) over een grondslag om bij amvb regels te stellen over het bedrijfsmatig houden van dieren rekening houdend met een redelijke overgangstermijn en terugverdiertijd

Het met artikel I, onderdeel cA, van het wetsvoorstel voorgestelde artikel 2.2, twaalfde lid, met betrekking tot gedragsbehoeften van dieren zal nader uitgewerkt worden in onderliggende regelgeving. De indieners stellen voor om daarbij tevens regels te stellen over de criteria waar houderijsystemen aan moeten voldoen om dieren in overeenstemming met die gedragsbehoeften te houden, zodat de rechtszekerheid van dierhouders geborgd is, voor zover niet anderszins in deze uitwerking wordt voorzien. Zij willen voorkomen dat het door de regering voorgestelde artikel 2.2, twaalfde lid, rechtstreeks tegengeworpen kan worden aan dierhouders. Bij het opstellen van die regels moet rekening gehouden worden met een redelijke overgangstermijn en een redelijke terugverdiertijd voor dierhouders.

De voorzitter van het convenantstraject dierwaardige veehouderij gaf aan dat voor verdere stappen richting een dierwaardige veehouderij enkele randvoorwaarden van groot belang zijn, zoals vergunningverlening voor bedrijfsaanpassingen, bancaire financiering, het terugverdienen van investeringen uit de markt, een adequate overgangsregeling en aanvullende financiële ondersteuning. In het kader van het convenant dierwaardige veehouderij is bijvoorbeeld geanalyseerd wat de sociaaleconomische impact is van het toewerken naar gebruik van diergericht ontworpen houderijsystemen. De onderzoekers geven aan dat mogelijk enkele miljarden euro's aan eenmalige investeringskosten nodig zijn en ongeveer een miljard euro aan jaarlijks terugkerende kosten. Een belangrijke randvoorwaarde is wat betreft de indiener dan ook dat markt en overheid zorgen voor een duurzaam verdienmodel. Ook aan de andere in het kader van het convenantstraject genoemde randvoorwaarden dient recht gedaan te worden.

Ten aanzien van de door de regering voorgestelde bepaling achten de indieners het van belang te borgen dat bij de uitwerking en implementatie de genoemde randvoorwaarden meegewogen worden en dat dierhouders niet afgerekend worden op onredelijke eisen.

Verworpen. Voor: VVD, NSC, BBB, CDA, FVD, SGP, ChristenUnie en JA21.

datum 19 maart 2024

blad 13

Moties

28 → 38 → **39** (Beckerman) over het beperken van de import van landbouwproducten met lagere dierenwelzijnseisen dan waaraan Nederlandse veehouders moeten voldoen
Met algemene stemmen aangenomen.

27 → 36 → **37**(Beckerman) over onderzoeken welke wetgeving met als doel de vergoeding voor dierenwelzijnsmaatregelen voor de boeren te beschermen in Nederland ingesteld kan worden
Met algemene stemmen aangenomen.

26 (Vedder c.s.) over onderzoeken hoe pilots op het gebied van dierenwelzijn vanuit het transitiefonds kunnen worden gefinancierd
Aangenomen. Tegen: VVD.

25 (Vedder c.s.) over het oprichten van een onafhankelijke autoriteit dierwaardige veehouderij
Aangenomen. Tegen: PvdD.

24 (Grinwis c.s.) over alle noodzakelijke voorbereidingen treffen om het convenant doorgang te kunnen laten vinden
Aangenomen. Tegen: PVV, SP, PvdD, FVD en Volt.

23 → **35** (Flach c.s.) over het ten minste tot twee weken na de geboorte individueel huisvesten van kalfjes
Verworpen. Voor: BBB, CDA, FVD, SGP en ChristenUnie.

22 (Flach) over het doorstrepen van de jaartallen voor maatregelen in de tweede set die voor 2030 ingevoerd zouden kunnen worden
Verworpen. Voor: VVD, NSC, BBB, CDA, FVD, SGP, ChristenUnie en JA21.

21 (Van Campen en Bromet) over zich hardmaken voor verbetering van dierenwelzijn in de veehouderij in heel Europa
Met algemene stemmen aangenomen.

20 (Holman) over zo snel mogelijk invulling geven aan de convenanten en daarbij inzetten op een redelijke vergoeding voor de boeren voor bovenwettelijke eisen
Aangehouden.